

i.
53.

IB

(23) 1

BOUWSTOFFEN

VOOR DE

GESCHIEDENIS DER NEDERLANDERS

IN DEN

MALEISCHEN ARCHIPEL.

UITGEGEVEN EN TOEGELICHT

DOOR

P. A. TIELE.

1/12-'24

Eerste Deel.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF
1886.

V.

J. Pz. COEN BEZOEKT AMBON, DE MOLUKKEN EN BOETON, GEEFT BERICHT VAN ANDERE VOOR- VALLEN IN DEN ARCHIPEL, IN 1613.

(Uit een brief van Coen aan Bewindhebbers, Bantam
1 Januari 1614 ¹).

Per propooste wederomme comende, soo segghe dat wij alhier, met ende by den president ² resolveerden, dat het schip de Hope, naer Patana soude seyllen, omme tot Joor thien duysent, ende tott Patana tseventich duysent realen van achten met andere coopmanschap-
pen te brengen, op dat wij die plaetse eens te degghen souden versien. Ende dat wij met de Provincie naer de Molluccos souden seylen, met alle de soldaten van beyde de schepen, omme den onsen aldaer te assisteeren

Den 19en Martius (1613) arriveerden voor 't Casteel Amboyna

. Den Staedt, Casteel ende dese landen Amboyna, vonden in tamelijcken goeden doenne. Daer van de Heere gelooft zij. Wat den domesticalia aengaet, de Heeren sullen door den Heer Generael ³ wel verstaen hebben, hoe qualick gereusseert is, tgeene V. E. tott een goet eynde hebben begost, als te weeten de coompste vande ghetrouwden alhier. Onse eere is daarmede grootelijcx vercort, ende d'Indianen zijn in haer zeer gheschandaliseert. Wandt niet en doen dan beestelijck leven, croes ende cuff houden. Van alsulcke quade planten is weynich hoops goede vruchten te krijghen, hoewel een

¹ Uit denzelfden brief heeft de heer De Jonge een uittreksel gegeven betreffende Java (IV. 12 vv.)

² Matthijs Coteels te Bantam.

³ Pieter Both.

doorn (als daer een goede spruyt wel in geengt werdt) wel goede vruchten can voortbrengen. Doch hieromme moeten den moet ende couragie niet verlooren hebben, maer de saecke op nieuws hervatten, want daer en wort noyt soo goede saecke bij der handt genomen (gelijk dit oock den alderbesten is, die de Compagnie gedaen heeft, ofte soude mogen doen) off can well qualicken gevallen. Vertrouwe ende gheloove oock dat hieromme soo goeden ende noodighen werck niet naerghelaten zal worden. Godt en heeft de menschen de kennisse der zeevaert niet alleen gegeven, omdat hij vant eene landt soude halen dat hem int sijnne gebreekt ende om sijnne delitie, maer oock om dat hij het aertrijck soude vervullen, ende sijn woordt ouer de gheheele werrelt vercondicht ende verbreyt werde. Dit doende zullen met der tijdt ongelijk meerder vrucht ende proffijt van Indien erijgen, dan oyt voor desen hebben gehad. Waer mede hebbent de Portugeesen gehouden, het moet mede alsoo (ende niet als vooren) aengeleyt werden, dan sullen de Heeren wel goede lyeden in Indien erijghen; redelijke vrijheyte moet hier gegeven werden, ende dat aen deechelijke lyeden, want andre sulckx niet waerdte en zijn. Sij can oock wel gegeven werden, sonder groote schade off prejuditie van de Compagnie. Tis oock meer dan tijdt, ende hoochnoodich dat alhier goede leeraren werden ghesonden, die cloeck, verstandich, nederich ende vreedsaemich van geeste zijn, gelijk eenen dienaer Godts bethaempt, ende niet alsulcke plompe, onbesnedene ydioten gelijk hier veele voorlesers zijn, noch oock geleerde lyeden van opgeblasen ende onvreedtsamen quaden gemoet, gelijk men alhier eenighe siet, welck niet dan quaet ende groote onruste veroorsaekt. Dese leeraren en diennen hier voor geen jaer 2 ofte 3 te comen, wandt hebben dien tijt wel van doen om de spraek te leeren, sij souden hier wonderen grooten dienst doen. Wandt op Amboyna (mede op Solor) seer veel Christenen zijn; alle den Godtsdienst die daeronder wert gedaen is alleenelick den Doop, ende datter alle weecken op Maleys inde kerk bijt Casteel voorleesen werdt, tgene den heere Houdtman ¹ ouergeset ende met duytsche letteren ghes. heeft. Waer van alle de andere dorpen (daer jaerelijcx groote meynnichte van kinderen gedoopt worden) noch onwetende zijn. Hoe slecht zij zijn,

¹ Frederik de Houtman, gouverneur van Ambon in 1605—1611.

weten wel te seggen, dat de Portugijsen daerinne andere diligentie deden, ende wij daarvan weynnich mentie maecken. De religie is den stercksten bandt, daarmede voornemelijk den segen Goodts ende daffectie der lyeffden vercregen ende behouden werdt.

Dit fort Amboyna heeft onder hem eeneghe dorpen, omtrent het Casteel gelegen, ende eeneghe eylandekens, bij oosten tselvege leggende. Op dese eylandekens wassen gans geen nagelen ende omtrent het casteel zeer weynnich. Het fort mach ouer t' volck van dese plaetse well commanderen maer can met haer niet veel wtrecchten. Belanghende Hitto, Lueho, Combelle ende Lucidi, daer alle de naghelen wassen, sij en staen onder het casteel niet, maer hebben hun verbonden alle de nagelen alleene te vercoopen aende gecommitteerden der Generale Nederlantse Compagnie ende aen geen anderen, sonder te seggen tott wat prijse. Die van Hitto thoonen, ende bekennen vuyterlijcken well, dassen meerder dan d'andere aen ons verbonden zijn, overmits de vijanden wt haer landt verdreven ende hun daerinne in vrede geseth hebben, maer van meerder obligo willen niet hooren, ende soudens oock met der daet, als het daerbij lach, op ons niet veell passen, ende die van Luha¹, Combello ende Lucidi kennen den Coninck van Tarnaten wel voor Coninck maer niet voor haren Souuereynen heere, seggen, als sij den toll hebben betaelt, den Coninck dan niet meer schuldich zijn. De wispeltuericheyt, ende trouloosheyt van dit volck is zeer groot. V. E. can aen desen bespeuren, hoe swack voorschreven contractt staet, off pielaere is, daer op V. E. ten deele, soo treffelijke vlooten vuyt is sendende, ende soo swaren oncosten draecht, als oock van hoe cleynnen voordeele dit casteell is, bij aldien geen offensive oorloghe (noott sijnde) teghen d'inwoonderen, daarmede connen voeren, gelijk het oock niet en heeft connen doen, soo lange wij t selveghe hebben gehadt, daer door vrye wat verachtert zijn, ende noch meer geweest soudens hebben, soo d' Engelschen hier eer waeren gecomen. Wandt doordien noyt gheen vasten prijs gemaect en is, soo hebben sij den onsen althoos met den prijs gequelt, ende dien t' allen tijden willen verhoogen, dreyghende de goederen aen de vreemdelinghen te vercoopen. Jae zij hebben ouer eenighe jaeren daeromme expresselijcken

1 Dit is Loehoe even als „Lueho” hierboven; Lucidi is Lesidi.

Engelsen ontbooden. Eenighe van Luha hebben oock wel dorven seggen dat zij eens een 30, 40 Hollanders op den rug mosten leggen, gelijk die van Banda deden, dan soudén wij haer oock wel groote schenckagie geven, om wederomme te vreden te maecken.

Alhier zijnde, soo is adij pmo Aprillis lestleeden, voor Hjtto ge-arriveert ende geancert een Engels scheepien genaempt The Darlyngh, groot 50 a 60 lasten, daer van den cappiteyn hem noempt Mr. Jan Jardijn ¹. Welck ons geenén cleynnen moeyte aendeden. Desen Jardijn versochte datelijcken op Hitto zeer ernstelijck den handel van nagelen, mede dat zij hem plaetse, ende huysinge soudén vergunnen om volck aen landt te mogen laeten. Doende om hier toe te comen, eenighe schenckagie. Hij presenteerden oock ons althijt in prijse van 10 realen van achten per bhaere te willen excederen, all soude hij hondert realen van achten per bhaere geven. Ende inghevalle den handell weygerden, soo dreychde hij haer vijandtlijk aente tasten, gelijk per dese drye bijgaende attestatien is blijckende, daer van V. E. door den heer Generael eene sal bekomen, die de Orangkays van Hjtto selver hebben gegheven.

Voorsz. proceduren door schrijven van Sr. Steven Couteels (op Hytto wesende) aent Casteel verstaende, soo ben met eeneghe andere persoonen derwaerts gecommiteert, omme d'Engelsman voore te comen, dat hij gheen voet opt lant en creghe. Op Hitto, Luha, Combello, ende Lucijdi comende, hebbe alle de Orangkays bij den anderen doen roepen ende haerlieden voordraghende wat zij met ons getrackteert hadden, ende hoe zij aen ons verbonden waeren, haerl. vermaenende sulcx naer te comen, met al sulcke cyvilitéyt, wytloopende discoersen, circumstantie ende redenen, als bij ons geleert is. Verthoonende (?) oock, soo zij contrarye deden, ende den Engelschen handell ofte huysinge vergunden, watt sij te considereren hadden, dat daerop soude mogen volgen. De Orangkays antwoorden alle op elke besondere plaetse, dat se geensins haer contract wilden vyoleren, maer bij ons blijven ende den Engelschen gheen handell noch huys soudén vergunnen. Midts, seyden die van Loeho, dat ghij ons dan oock ghedachtich sijt, ende U woort mede hout.

Die van Hitto, hoewell Cappitⁿ Hitto vanden Enghelsman veele

¹ John Jourdain, later president der Engelsche faktorij te Bantam.

schenckagie hadde genomen, hebben haer woordt gehouden ende
 Jardijn offgeslagen, segghende dat zij niet vermochten met hem te
 handelen, alsoo aen de Hollanders verbonden waeren, het welcke
 ditto Cappitain seere speet, daer over Hitto dreychde. Van hier
 vertreckende, arriveerde hij noch daachs voor ons op Luha ende
 dede daer gelijke versoeck, mede eeneghe dreyghementen, als hij op
 Hitto hadde gedaen. Hier heeft ons voorsz Jardijn veele moeyten
 aenghedaen, ende hebbe met hem oock veele redenen ende disputen
 gehadt wandt hij (een cloeck persoon zijnde) niet naergelaten heeft
 alle middelen voore te staen, die hem eenichsins tott sijnnen dissenge
 (dat was om volck aen landt te krijghen ende handel te become),
 mochten dienen. Ten heeft om daer tegen te zijn (voor soo vele
 in ons was) aen ons mede niet gebroocken, wandt het aldaer met
 ons genoegh gedaen soud wesen, soo hij hier genoegh tott zijn dis-
 senge quame. Doch hoe het Jardijn aenleyde, twerde hem all offge-
 slagen, ende dat principaelijk door Kimmela Sabadijn, die aldaer
 den persoon vanden Coninek van Ternaten presenteert, in grooten
 aensien is, ende ons zeer favorabel was. Jae, hij conde geen licentie
 vercrijgen om een hut te mogen opsetten, daerinne (soo hij seyde)
 hij eeneghe natgeworden goederen wilde drooghen; maer dewijle wij
 van Luha na Combelle ende Lucijdi waeren gegaen, om ditto
 Engelsman voortecomen, meynnende dat die van Luha mede vol-
 standich soudn blijven, soo heeft eenen Orang kay Ticos, welck een
 seer trots man, en langhe groote pertije vanden onsen geweest is,
 schaelen in sijn quartier gehanghen ende d'Eyngelschen een partije
 nagelen vercocht, ende doen vercoopen, waerover weder derrewaerts
 keerende, ons zeer doleerden. Wij eysten daerover recht, off hielden
 het contractt voor gevyoleert, haer taciter, alsoo met ons gewelt ende
 macht (die nu voorhanden aent Casteel niet cleyn was) dreygende.
 Eyndelijcken, alsoo de stadt de misdaet op haer nam, ende den
 Orang kay ontschuldichde, soo accordeerden, naer vele disputen,
 dat zij tott eene boete 500 realen van achten soudn hebben ende
 geen doen meer met d'Eyngelschen soudn hebben, op pene dat
 soo wie int particulier wederomme met d'Enghelschen handelden
 soudn sij met den doot straffen, ende soo de stadt wederom
 sulckx dede, mochten die dan ruwineeren, distruweeren ende
 daer mede leven soo wij wilden; oock een casteel bouwen. Hieren-

tegen belooffen wij met haer in reedelijkheid te handelen ende accorderen, om eenen nieuwen accoort ende prijs op de nagelen over tgeheele landt te maecken, midts dat alle de Orangkays aent Casteel souden comen, om daer met den Gouuerneur ende Raden den prijs te maecken. Hiertoe resolveerden wij, niet omdat wij meynden, dat het contract beeter gehouden soude werden, als wij den prijs verhooght souden hebben, maer om de saeck te treynneeren, ende noch arger te verhoeden. Soo wij weygherden meer dan 50 realen per baar te geven, daer het nochtans d' inwoonderen per contract vrije staet verhooginghe van prijse te procureren, ende desen Engelsman met contract hier tusschen treedt ende prijs maect, doende blijk van onse weygeringhe, sorchden wij dat de heeren Mayores vande nagelen van Amboyna geheel versteecken soude warden. Hiermeede hadde den Engelsman wederomme wt; maer liet evenwel niet aff zijn beste te doen, presenteerende de boete (daerinne de stadt, om zijnenhalve ghevallen was) te betaelen. Nae dat wij lieden de procedueren van voorsz. Jardijn geconsidereert hadden, concludeerden daerop, dat ons vrije stondt, alle zijn doen voor suspeet te houden, ende met macht voore te comen. Derhalve sonde hem een schriftelijke insinuatie, dat hij van zijn onredelijke proceduren soude afstaen, off worden gedrongen met der daet daerinne te versien. Doch vonden niet goet, den daet int werck te leggen, maer dat wij de actye voor V. E. souden behouden, ofte tott beeter tijt reserveeren, om die dierder te vercoopen, alsoo wel wisten dat hij genootsaecht was wel haest te vertrecken, ende mede, dat onder d' Indianen weynnich ofte geen nagelen meer en waeren.

In dese insinuatie hebben wij bij namen geciteert verscheyden personen, coopluysen van Jan Jardijn, dat in publieque vergaderinghe van d' Orangkays van Loeha ditto Jardijn aengeseyt is, dat zij, Orangkays, aende Hollanders verbonden waeren, ende daeromme met geen Enghelschen vermochten te handelen. Ende mede sonder consent vande Hollanders ofte last van den Coninck van Tarnate met haer niet wilden handelen. Dit sullen zij selfs, daertoe geciteert wordende (alsoomen schuldich is de waerheyt getuygenis te geven) moeten bekennen. Naer desen is voorsz. Jardijn van Luho naer Combello tseylle gegaen. Hij heeft op Combello mede eenighe nagelen becoemen.

Wij weder aent Casteel gekeert zijnde, verwachtten daer langhe nae de compste van de Gedeputeerden vant landt, omme prijs op de nagelen te maecken. Daeromme gedrongen werden, de scheepen wat langer te houden, om haer de vreesse niet te ontjaghen, ende te meer tott redelt te faciliteeren. Ondertusschen arriveerde den heer Generael (namentlijk den 13en Mayo) aent Casteel, comende ouer Combello, Luha ende Hitto, hebbende het schip onder de Manipa geanckert gelaten, daer mede zijn E. van Banda was geseylt. Voorsz. Orangkays zijn in sulcken getall noch met alsulcken autoriteyt niet aent Casteel gecomen als behoorden. Ende alsoo zij onder weech waeren om nae het Casteel te gaen, heeft voorsz. Orangkay Ticos wtghegeven dat de Orangkays niet wisten wat zij deden, ende sott waeren, want (seyde hij) ick hebbe met d' Engelschen een accoort, teghen hondert realen de bhaar gemaect, ende dat sij toecomende jaer weeder soudén comen ende hem soudén helpen, ende hij wederomme d' Engelschen, indien de Hollanders ijmandt van hem wilde misdoen. Hieromme (seyden zij) waren gelast niet leeger te handelen, dan a 80 realen de bhaar, daer zij te vooren last hadden, tott op de 70 te comen. Waer door bij ons niet eens bott geboden is, ende d' Orangkays even wijs ghescheyden zijn.

Off het seecker zij dat Ticos met d' Engelschen verbondt heeft gemaect, dan off dit een wtstroijinghe sij omme tott hooghere prijs, te comen, is bijcans onmogelijk voor ons om weten. Wij hebben van beyde gehoordt, daeromme weten niet wat gelooven; dan dit isser van dat de listen, die dit volck weten te gebruycken, voor ons niet well om begrijpen zijn. Daeromme hoe wijt keeren off wenden, worden altoos bedrooghen.

Over de trots van die van Luha doleert Cappiteyn Hitto seere seggende dat zij althoos den haen maecken, ende t' hooft op steecken, ende noch goede lieden blijven, ende van den onsen gecaresseert werden, waer teghen ick (seyt hij) althoos wel doe, ende noch den prijs van d' andre moet volgen, ende weynnich danckx hebbe. Wij behoorden, seyde hij, daerinne anders te versien, ende een casteel op Luha te maken; hij wilde ons met all zijn volck daer toe helpen, om haer trots te vellen, want om dat hij het hooft niet op steeckt, ende hem stille houdt, segghen die van Luha, dat Cappiteyn Hitto een slave vande Hollanders is. In dese handel doende zijnde waeren

ook voor Hitto gearriveert de schepen Rotterdam, comende van Banda, de Leenw met pijlén, ende den Haesewindt, comende geladen met vivres van Japan, soo dat wij nu acht scheepen bij der handt hadden, tweleke die van Luha all wat perpleekst maecten. Doch ouermidts het groot geweld vanden vijandt inde Molucos waren verwachtende, hebben alles moeten laten steecken, maer cort na onsen vertreck zijn de Orangkaijs, met Steven Couteels ende Abraham vanden Broeck (die den heer Generael ende Raden op Luha sondt, met last tott 70 te handelen) veraccordeert voor een jaer a 66 realen de bhaar.

De schenckagie die wij genootsaeckt zijn geweest, aen alle de Orangkaijs te doen om ons recht te maintaineren, sijn meede niet cleyn geweest, soo dat voorsz. Engels scheepien een groot stuck gelt vuyt des companies buydel gesaecht heeft, t' welcke voorwaer een verdrietighe saecke is; men beboorde hierinne anders, te weeten na recht ende natuerrelijke autorijteyt te procederen, off niet onderstaen den handel alleene te behouden. Willen de heeren althoos op d' Indianen staen, soo moeten dese inconvenienten mede getroost blijven.

Adij 22en Majjo zijn wij met den heer Generael ende voorge-melde seven schepen van Amboyna vertrecken, quamen sanderen daechs bijt schip Banda onder Manipa, ende liepen daer (opt woort van den schipper van Banda) met de schepen De Provincie, Den Swarten Leeuw, Gelderlandt, ende Den Hasewindt, binnen een soo enge baije, dat wij den 26en int vuytseylen het schip de Provincie ende t jacht den Haesewindt nae verlooren hadden, alsoo all aende grondt waeren, die steenen was, ende vrije groot perijckell leden.

Den 2 ende 3en Junij arriveerden met alle voorschreven acht scheepen voort t fort Barnevelt in Batsjan, ende vernamen dat ons volck noch in goeden doenne was. Maer d'affectie vanden Coninck vertrock van den onsen, door oproijnghe van eenen Kimmela Daija ende zijns vaders suster, huysvrouw vanden ouden coninck van Ternate, die ditto Daya daer toe gebruyckte.

Nae dat wij met de boots van alle de schepen eenighe steen hebben gehaelt, tott een steenen huys binnen t fortien, ende onder-tusschen mede nae den Coninck van Batsjan hebben vertoeft, soo zijn adij 15 Junij met den anderen van hier vertrocken, ende adi

20, 21 dito voor Marieko ¹ ende Maleya ² gearriveert, met voorsz. 8 schepen, ende vonden hier dese schepen, De Son, De Mane, Den Hollantschen Leeuw, ende Ceylon, daer bij van Sula arriveerde 't schip de Paeuw; onse soldaten, wesende 47 int getall, hebben datelĳek op Maleyen aen landt gebracht.

Met dese heerlijke vloote van 13 schepen bij den anderen sijnde, soo is den 24 dyto van den heer Generael geproponeert, wat geraetsaempst soude zĳn, ten dienste onses vaderlandt, welstandt der Compagnie ende onser eere, off wij op Tidoor, Tarnate, Sabua off elders een tocht soudē doen, off met de vloote naer de Manilhas gaen, om des vijandts armade te rescontreeren, separeren ende slaen. Hierop is den 4 Julij bij 16 personen ghestempt, dat wij een generaele tocht op Tidoor ende de principaele sterckte van Tahulo ende Gammelame soudē doen, doch eerst op het oude Portugĳse Casteel, om met de schepen dicht bij der handt op goede reede te mogen legghen, alsoo bij suyden de stat geen legghen en is voor groote schepen. Dit aldus gedelibereert, ten aensien de Ternatanen seer tott Tidoor waren geneghen, ende daeromme solliciteerden; mede omdat de Spaeniaerden op Ternaten (Tidor verovert zijnde) seer benouwt soudē wesen, ende sonder Tidoor qualĳek connen bestaen. Presuponerende ingevallē ons Godt dese victorie geeft, dat wij dan eerstelijck de plaetse te lande wel soudē besetten ende soo veel schepen ter zee slachvaerdich houden, als wij soudē connen mannen, ende ons aldus genoegh tegen des vijandts armade connen defenderen, hen stuyten ende de plaetse behouden.

Maer soo de dissegne metter haest niet en geluckte, dat wij ons dan wederomme soudē schepen, ende met de schepen d'armade vanden vijant waernemen, doch maecten hier op weynnich gissingh, alsoo hun de couragie van t' volck zeer groot verthoonde, de Ternatanen mede zeer huyde ryepen, ende een ijder de tijt off vertreck te lainck viel, alsoo de schepen hier ende daer haer inne hebbende goederen waeren lossende, ende den Gouverneur Reael met het schip de Sonne na Sabua ³ was geweest, omme die plaetse

1 Holl. fort op Tidore.

2 Holl. fort op Ternate

3 Sabogoe op Halmahera, waar de Spanjaarden een fort hadden.

te erkennen. Dit aldus gearresteert ende den dach, omme met de vloote van Maleyo derwaerts t' seylle te gaen, tott op den 7en Julius bestempt zijnde, soo heeft hen een ijder sijn commissie waernemende hiertoe geprepareert. Na overslach, reveue ende monsterringhe, bevonden in alle de 13 schepen, soo gesonden als inpotenten, 960 sielen, op alle de casteelen hier inde Molucos sijnde omtrent 500 soldaten, dat zeer weynnich was, na de meynnichte van schepen ende forten, want soomen die behoorlijk soude mannen, om watt groots te doen, hadden ten minsten 2500 a 3000 mannen van noode. Wilde Godt dat de heeren Mayores eens conden gelooven, hoe dienstig ende voordierlijk het haer soude sijn, soo sij de schepen vuytvarende beter met volck versaghen. Ick verseeckere, dat hier in Indien, all hadden wij schoon geen meer schepen dan hier nu zijn, wat anders wtgerecht soude werden, hoe [zoo] wel int stuck vanden handel, als op ende teghen den vijandt. Do Compagnie soude den last van de soldije noch beter connen draghen dan teghenswoordichlijk.

Wt voorschreven getall hebben te velde verordent ende onder acht vendelen verdeelt 465 musquettiers, wt de 13 schepen 185 musquettiers soldaeten; hier bij hadde noch een compagnie Japanders van 40 mannen. Zijn tsamen 690 musquettiers, behalven eenighe officieren. Dit is al tgene te velde hebben connen breynghen, alsoo inde schepen niet dan scheepsofficieren ende creupelen resteerde, ende de forten geen meer volck ontbeeren conden.

Den 7 Juylius voorsz. sijn van Maleya t seyl gegaen, den 8en tsavonts gheseth onder Tidoor, eenighe schepen binnen schoots vant oude Portugijs casteel, daer vuyt oock eenighe met haer geschut doch sonder schade hebben geraeckt. Desen avondt warde noch ghesolveert dat de 4 schepen, De Sonne, Mane, Den Hollantsen Leeuw ende de Paeu dese nacht soo doen onder t casteel souden gaen ankeren als mogelijke is om het fort te beschieten, ende den vijandt de handen voll te geven, ende dat het volck morghen metten dach soude landen. Dese schepen zijn daer voor gegaen, ende hebben opt fort 273 schooten gheschooten, ende t' fort wederomme 44 op haer. Den 9en met den dach, is alle het voorsz. volck een halff cartauw schoot bij noorden t' fort gelandt, marceerende lanckx de strande tott onder des vijandts fort. Den vijant hadde een schoon

metaelen stuck, dat langs dese strande conde flankeren, ende zeer voor ons te vreesen stondt. Dan alsoo den constabel, (wesende een van onse constabels, bij den vijandt ouergelopen, genaempt Moy Neell) gheschooten worde, condon zij haer groff geschut niet meer gebruycken. Onder fort zijnde, soo is daerop continuelyk soo geweldig geschooten dat den vijandt geen beuri cost krijgen, ende den onsen weynnich hinder deden, alsoo 't onse gelucke een onperfect quadraet sonder flancken was. Onder faueur vande musquetterije hebben t' fort met leeren beclommen, ende stormenderhandt, de sonne omtrent 2½ ure hooch zijnde, innecreghen. De vyanden waeren meest all doott, ende die noch leefden warden gematst, op twee nae diemen omme te examineren levendich hiel. Hierinne zijn vande vijanden 63 mannen doot gevonden, 46 natuerale Spaeniaerden, de rest Mestiços en Papangers ¹ Vanden onsen zijn hier gebleven 9 Duytsen, 2 Japonders ende een Indiaen; vanden hier binnen 2 schoonẽ metaelen ende 2 ijsere stucken, met een valcoen, sonder yets anders, te eeten noch breecken, alsoo niet dan een opgevult nest is, welck den vijandt soot scheen wat opgetrocken hadde tzedert zij van dese onse vloote waren verwitticht geweest, meynnende den onsen alhier te stuyten, met all dit volck, dat zij daerop hadden gheleyt. Ons volck heeft haer in dese bestorminghe wonder well ende vroom gequeten. De Japonse soldaten verthoonden haer immer soo clock als den onsen; haer vendel is oock eerst op de muere geweest. Daer zijn oock door haer al te groote stoudt ende onversaecheyt veele van hun gequetst. Godt zij van zijn genade, ende dese victorie geloeft. Nae de noene zijn de Ternatanen, Mackjannesen, Batjannesen, die van Sabua, ende Gammecanore met alle haer gesleep bij ons gecomen, sterck omtrent 36 corrocorren, ende 2 à 3000 mannen. Sanderen daechs resoluēerden aentetasten de principaele sterckte vande Spaeniaerden leggende op een berch geheeten Tahulo, aende suydt zijde vande groote stadt Tidoor (Gammelamme genaempt) daer de Ternatanen oock wel toe genegen waeren, alsoo de plaetse ouer de stadt domineert, ende de victorie daer aen hangt. Het volck hebben gescheept inde schepen de Mane, den Hollantschen Leeuw, den Paeuw, ende den Hasewindt, latende 40 mannen op 't veroverde fort (welck op dander zijde bij noorden de stadt, binnen schoots van

1 Pampangos van Luçon.

voorsz. Tahulo leyt) ende dander schepen daer voor ten ancker leggen. Alsoo wij beneden stroom ende windt waeren, hebben getracht de hoochte wel te krijgen, soo dat voorsz. 4 schepen, den 11 smorgens haer bij gevalle bevonden nevens een plaetse Socanorre geheeten, gelegen een weynnich suydelijker dan Tahulo. Is te lande een dorp, welke aende see candt, een steylen berch heeft, daer op een rondeel, 4 a 5 voet hooch, van opgesetten steen is legghende.

Den onsen zijn alhier gelandt, resolveerende dese plaetse inne te nemen, meynnende daerinne weynnich teghenstandt te vinden. Sij hebben de plaetse aen de steylten van t' berchien aende suyt zijde beclommen, tegen advijse vande Tarnatanen, welke seyden datse sott waeren, ende aldaer geen wech en was, gelijk mede eenen guidie vande tocht (wesende een buergunjon, vanden vijandt bij ons ouergelopen, ende nu in dienst zijnde), latende het leger vande voetstrandt op dese reduyt flanequeren. De Ternatanen dit siende sijn mede aengevallen, maer worden alle met den anderen affgeslaghen. Ende dat van weynnich volck, doordien de plaetse daer niet te beclimmen was. Dies niet teghenstaende, resolveerden naer desen affslach (ende dit nu door aenporren van de Ternatanen ende eenighe vanden onsen) noch een assault te doen, meynnende dat de vijanden daer wt waren gevlucht, om dat se haer stille hielden. Sij hebben de tweede storm gedaen, ende zijn wederomme affgeslaghen. Terwijlens dus doende waeren, soo zijn 2 serianten met omtrent 20 soldaten de guidie vande tocht (namentlijk voorgemelde burgungion) gevolcht ende zijn met hem gecomen van achteren bouen opt hooghe, daer zij inde reduyt de schoenen aen des vijandts voeten saghen, ouer hun domineerden, ende (soo sij seggen) de plaetse met een companie hadden connen emporterren. Maer dewijlle deene sergeandt beneden ginck om dit zijn cappitain aen te diennen, ende secours te haelen, soo sach(?) den anderen, dat de geheele macht (aende steylte affgeslaghen, ende . . . schut zijnde) afftrock; daer op hem, met zijn bijwesende mede retiereerde. Vanden onsen zijn hier 9 mannen dootgebleven, ende veele gequetst. De Tarnatanen, ende consoorten, hebben mede eenighe verlooren, ende verscheyden gequetsten gecreghen. Dit en is noch alle het verlyes niet, maer dat meer is den grooten moet ende couragie is hier oock gebleven, niet alleynne vant gemeyne

volck, maer oock van vele van de principaelen. Dit aldus gepasseert zijnde, ter wijllen den heer Generael aende noortzijde vande stadt, daer de vloot lach, vuyt het verouerde fortien, tott twee mael toe, een loosen allarm liet doen, meynende dat het leeger op Tahulo ende de suydt zijde vande stadt effort dede, soo warde bij de meeste stemmen geresolueert, met de schepen weder bij de vloote ende veroverde fort aende noortzijde te gaen, doordien (zeyden zij) daer met groot perijckel laegen, waerteghen eenighe sustineerden, datse daer behoorden te blijven, om sanderen daechs de tocht volgens haer last op Tahulo te doen, welck sonder verleth van voorschreven Socanorre wel cost geschieden. In somma zij zijn gekeert, waerop den 12en ditto den heer Generael weder voordroech, wat expedienst om doen was. De meeste pertije vande geheele groote vergaderinghe inclineerde tot affstandt, alsoo de couragie gebleven was. Maer doordien eenighe hardt dronghen, dat het niet eers genoeg en was alsoo te vertrecken sonder yets te onderlegghen, ende eenen Spaeniaert voordroech dat men vande noortcandt, achter de stadt omme, boven Tahulo wel conde comen, ende den pas aen de suydtzijde vermeesteren, soo warde eyntelijck noch gestemt dat men met alle de macht soude gaen ondersoecken off dit alsoo was ende wij desen tocht souden connen doen. Maer alsoo den heer Generael twee Compagnien soldaten sondt, onder die sterckte van den Conine van Tidoor, terwijlle zijn E. voorsz. resolutie de Ternatanen voordroech, vraghende off zij daer toe gesindt waeren, daarop antwoorden, wij zullen morghen bereyt zijn, soo zijn op voorsz. twee Compagnien omtrent 50 Tidooresen wtgevallen, ende van hun ten aensienne van onse geheele macht, seer schandelijck in de vlucht geslagen, overmits eenen Lutenant, met becommerde stemme, wt last van den Cappiteyn die het commandement was gegeven, tegen den anderen Cappiteyn riep die voor was, dat het all de soldaten hoorden, treckt aff, treckt aff, off wij zijn geslagen, in plaets dat hij hem weet van retiereeren soude doen. Hier lieten wij elff dooden, die int water vluchtende aldaer van de Tidooresen doot werden gesmeeten; sij quamen daer oock sonder schade niet aff, waudt verlooren mede 3. 4. man, ende daer onder den alderprincipaelsten voorganger, die den Conineck van Tidoor heeft, ende mede bijcans in soo grooten achtbaerheyt was als den Conineck, want was den oppersten prijster. Daerover ditto

Coninek oock verboot, dat se niet meer vuyt soudén vallen. Hiermede is den moet ende couragie gans verlooren. Voorsz. tocht is daer door oock geschort. Verscheyde principaele hoopfiden, ende wel de meeste part persuadeerden mede, dat wij dadelijk, met alle de vloot ende macht behoorden te vertrecken. Het soude oock geschiet hebben, gelijk off men geslagen hadde geweest, soo daer geen middel, expedient, ende contrarye opinie voor waere gecomen, te weten dat het alteschandelijk soud zijn alsoo door te gaen, ende dat men t' vertreck wel een weynich conde differeren, omme te sien off Godt noch yets gave, ende off de couragie wederquame, wandt het volck evenwell een weynich soudén moeten rusten, ende soo datelijk geen steen conde haelen. Dit worden aldus op den 13en wel gearresteert. Daer worden oock wederomme schepen aen de suydtzijde van Tidór gesonden, omme de plaetse beter te erkennen ende den vijandt te benauwen, maer quamen tott geen andere resolutie, noch daet. De Ternatanen siende datter niet anders werde gedaen, ende de saecken hun aldus droegen, zijn onder hun ouer ons clachtich geweest. Wij hebben, om ons over haer te doleeren, noch meer redenen, want zij min hebben gedaen, ende steeds wech voeren. Ondertusschen den mouson om westwaert te seylen verloopende, soo heeft den heer Generael den 16en voorsz. de raden vooregedraghen wat schepen men naert Vaderlandt soudén senden. Item off men hier met de geheele macht soude blijven, ende dese belegeringhe volharden, onse forten fortificeeren, de garnaesoenen verstercken, ende den vijant zijn armade alhier vertoeuen ¹, dan offmen nae de Menilhos soud gaen omme den vijandt separatément a l'improviso te bespringhen. Sijn E. presenteerde mede alhier te blijven, ofte te gaen, daer het den Raet soude mogen goetvinden. Daerop warde datelijk geresolveert dat het schip den Swarten Leeuw alleene nae 't vaderlandt sal gaen, met de costelijke goederen ende het oude verlosté volck, ende dat den heer Generael mede nae Bantam soude gaen. Ick ben derrewaerts oock gedestineert geworden. Nae dat voorsz. propositie de coopluyden, cappiteynen, schippers, mede voorgedragen was, soo is na lange bedeynkens den 21en ditto van 11 persoonen gestemt, dat men hier alles sall laeten staen, ende met alle de macht nae de Menilhos

1 Er werd een Spaansche armade uit Manila in de Molukken verwacht.

soude gaen om redenen, seyden zij, soo wij des vijandts vloote gesepareert conden gemoeten en hun bespringhen eer sij haer vereenigen, soo sullen hun ongetwijffelt met Godts hulpe slaen, ende haer gheslagen hebbende, meester vande Molucos zijn; bij elff anderen, wesende de helft van de vergaderynghe (wtghesondert den heer Generael) werde de saecke swaerder gewooghen, ende gestemt dat men de victorie van eenige schepen niet behoorden te setten tegen verlyes van schepen ende staet, alsoo dat een ongelijk pertuer is, te weten onse fort en alhier (die alle zeer schadeloos, ende oock qualick van volck versien zijn) eerst in volcomen defentie souden brenghen, ende dan soo den tijdt zulekx toeliet, met den anderen naer de Manihos gaen. De redenen, die hier toe bij brachten zijn desen, den vijandt (soomen seyt) sal zeer sterck zijn, t'is onseecker off men haer gesepareert zoud vinden; haer bisonder gemoetende, sal onse victorie connen wesen dat wij eenighe van haer schepen overwinnen ende de coempst van de armade des vijandts daer mede voor een tijdt gediffereert werde, ende niet meer, ten waere dat men se geheel sloeghe. Want al sloeghen wij zoo veele van d' armade dat d' anderen niet wt dorsten comen, connen sij met haer galeyen ende fregatten de fort en evenwel versien, secunderen, ende in defentie behouden, wandt volck genoech hebben, gelijk wij sien dat se doen, al ist dat wij gestadelyck ter zee domineeren. Den Coninck van Tidoor ende de Tidoresen zijn oock alsoo, dat se den Spaengiart niet lichtelycken sullen aff vallen, maer soo eenighe van onse schepen gheslagen ende d' andere geprest werden te wijcken, souden eenige van onse fort en in dese staet mede rysico lopen, wandt niet veel op de Tarnatanen moghen staen, ende sij laeten verluyden, indien de schepen naer de Manihos vertrecken, dat se mede door sullen gaen, wandt haer tegen des vijants geweld niet connen defenderen. Den heer Generael heeft met zijn stemme desen aduijse geemporteert, ende dese resolutie gearresteert. Dit is verre het seeckerste, wandt hier bij noch te considereren stondt, wat ordre, beleyt, couragie, gemoet ende lyeffde op voorsz. tocht van Tidoor hadden gesien.

Bij voorsz. Resolutie is mede gearresteert dat men noch eenighe schepen voort verouerde fort soude houden, omme den vijandt te benauwen. Dan, geen meerder victorie becomende, sullen dit fort raseeren ende verlaten, dan Saboa (t we^{te} wij nu verstonden vanden

vijandt verlaten ende geruympt was) wederomme opmaecken ende besetten. Dit is wat bij onsen tijden inde Mollucos gepasseert is; nae desen zijn de schepen om hun te prepareren, steen te haelen, ende te fortificeeren verdeelt, ende is den heer Generael vanden Coninck van Ternaten ende den adel geimportuneert ende afgeeyst gheworden eenen toll ouer t'eylandt Maekjan van 15 percent mits noch vijue, diemen inden ontfanck der nagelen vanden gemeynen man wederomme inde. Daer den onsen seggen de Portugijsen op Maekjan noyt toll hebben gegeven, ende noyt meer dan 10 percent van den onsen toegestaen ende gegeven is. Den heer Generael ende raden hebben hier toe niet willen off connen verstaen, maer t'zelvege laten steecken, om op de heeren Mayores te refereeren.

Adij 3en Augustij zijn met den E. heer Generael ende t'schip den Swarten Leeuw van Tidoor t'seylle gegaen, omme de voyagie naer Bantam te beuorderen. Den 22en ditto arriveerde op de reede van Boutton, alwaer van t'schip Zeelandt verstonde hoe dat den Commandeur Appolonius Schott, op den . . Aprillis het fort Solor met compositie verouert ende inneghecreghen heeft, enz.

Het sandelhoudt dat op de Cust China ende andere plaetsen zeere getrocken is, hebben wij nu alleene in handen, connen wijt maer behouden. Omme dat te behouden is van nooden, dat wij beletten datter geeneghe natie althoos op Timor en come handelen, gelijk de Portugesen hebben gedaen, maar wel op Solor, aen het Casteel. Willen wij dit doen, zoo moeten continnelijk eenighe fregatten aldaer houden, omme alle de vreemdelingen, die nae Timor soudn willen moghen gaen, aent Casteell van Solor te brenghen ende daer een coopstadt te maecken. Maer daerenboven sullen d'inwoonderen van Timor ende omlegghende eylanden, die veell duysenden sterck zijn, van alle nootdrufticheden zelfs moeten versien, te weeten van veelderley soorterynghe van cleeden, gebrochte sijde, porceleynen pannen, goudt, sulver, ende allesins. Van alle dese waeren, soudn wijt teghenswoordelijck (alsoo nu den rechten tijdt is) wel connen doen, maer moeten t'zelvege, door gebreck van jachten naer laten. Conde(n) dese schepen noch volck ontbeeren off waeren wij in de logie van volck wat versien, wij soudn Solor mett joncken provideeren, ende den handel daer mede doen, wandt in die contrayen geen perijckel

van vijanden hebben, maer wij moetent door gebreeck van volck mede naerlaten.

Met dit sandelhoudt connen wij de Chinesen mede tot den sijden handel dringen, wandt zij alsoo zeere nae het sandelhoudt trachten, als wij nae haer zijde waeren. Dan mosten als vooren voorkomen dat zij het zelue van Timor niet en haelen, wandt coomen aldaer Chineetse Joncken off andere vreemdelyngen, soo salt met ons niet zijn. Hier ende oock tot Jacatra worden enige joncken toeghemaeckt, die derrewaerts willen seylen. De Javanen, Macassaren, ende andere Indiaenen varen aldaer zeer sterc doch soot ons aen geen middelen ontbreeckt, soo connen wij den handel op Thimor voor ons wel behouden, ende haer van daer weeren. Den onsen hebben iu Solor het jacht de Halve Maen, een verovert ende eenighe Corrocorren, daarmede haer voor eerst sullen moeten behelpen, hebbende den Commandeur Schott hun mede provisionele last gegeven, maer de heeren Mayores als vooren diennen ons met middelen te versien, omme te moghen continueeren ¹

Hij heeft oock eenich volck mede ghesonden ende dit gedaen, om met onse ontsach, autoriteyt ende macht, zijn rijk ende staet te verseecken, voor hem ende zijne successeurs tegens den Coninck van Macasser ende eenighe van den zijnnen, die tegens zijnnen staet noch yets souden moghen pretenderen nae zijn overlijden, wandt dit den eersten Coninck van zijn geslachte is, alsoo hij het rijke nu eerst geusurpeert heeft.

Dit ² is een groot, ende oock peupuleert landt, hebbende schoon hout daervan men, na wens ende begeerten, vaertuych souden connen maken als men maer volck brochte. Hier is een zeer schoone reede ende baye; het volck is arm, de slaven zijn goeden coop; van handell is hier niet veele te doen; tgene daer dese inwoonderen haer meest mede gheneren is met een seecken wortel Obij ende Calabi geheeten; hier worden oock eenighe paerlen gedoocken. Op dit lant wast in abundantie het cruyt, daer wt den indigo wert getrocken,

1 Hetgeen hier volgt vindt men ook in de beide voorgaande brieven. Alleen meldt Coen nog het volgende van den Koning van Boeton.

2 Namelijk het eiland Boeton.

maer zij connen die niet extraheeren noch bereyden.
Op ultimo ditto, sijn wederom van Bouthon t' seylle ghegaen.

Adi 2en September 2 uren na sonnen onderganck bij oosten tlandt Celebes ofte de Boockerons, op de hoechte van 5 graden, omtrent 2 mijllen van seeckere eylanden, die aen dese custe sijn leggende, seylden wij aen de grondt, ende saten omtrent $2\frac{1}{2}$ ure daer op, mett groot perijckel van schip en goet te verlyesen, doch cregent Godt loft met een werp daer aff. Wij sijn hier opgeseylt vande man aff loopende doordien vermits de diesicheyt aen t' landt niet wel bekendt waeren

Het schip de Hope, met een Cargasoen van f 198274¹15⁰ daer onder 80000 realen van achten, aen contandt van hier ¹ vertreckende is tot Joor aengeloopen, omme daer volgens resolutie, Frederick Kistiens in plaetse vanden oppercoopman Boekholt thien duysent reaelen aen contant ende 1572 packen cleeden te laeten. Den 4en Mey anno 1613 sijn daer in salvo gearriveert ende terwijle Abraham Theunnemans, Frederick Kistiens, Isbrandt Jacobssen Goyer schipper, ende een onderbarbier (voorsz. penningen ende cleeden, aen landt gebracht hebbende) noch inde stadt waeren, soo arriveerde inde reviere, op den 7en ditto, een armade van den Coninck van Atchijn, die datelijck het schip voorbij ende opwaerts voer, de stadt belegerde, daerdoor voorsz. persoonen noch niemant van hun aen boort conden comen. Die van Atchijn versochten dat den onsen haer neutraele sonden houden. Sij souden (seyden zij) haer niet misdoen. Maer den onsen hebben dese neutraliteyt niet willen, noch nae haer seggen niet connen aennemen, door t' versoeck vanden coninck van Joor, vermits (seggen sij) per contract door den admirael Mathelieff gemaect, aen ditto Coninck verbonden waeren, waertegen niet geconsidereert hebben hoe wij met den Coninck van Atchijn stonden. Derhaluen hebben ter contrarye (alsoo met het schip niet conden doen, door de droochte vande revyer opwaerts) 25 bootgesellen ende noch 2 assistenten vuyt het schip gelicht ende inde stadt ouerlandt geereghen, soo dat ze nu vuyt het schip de Hope 31 man aen landt hadden ende noch 6 vande logie, doende daer

1 Dat is van Bantam, waar Coen den 6 October aankwam.

mede die van Atchijn alle mogelijke affbreuck. Doch dies niet teghenstaende hebben die van Atchijn den 6en Junij de stadt innegeereghen, sijnde haer door die van Joor op gegeven, Ragia Sabrang ende andere Orangkaijs gevangen nemende, gelijk mede 22 persoonen vanden onsen, 6 vande logie ende 16 vant schip de Hope, daeronder 11 bootsgesellen, 3 assistenten, een onderbarbier ende den schipper, die met een bootsman onderweech gestoruen is, oock Theunnemans ende Kistiens, welke zij alle tot Atchijn gevangen hebben gebracht. Vanden onsen sijn in de belegeringe 2 mannen dootgebleven; andere 8 die met een troupe aenboort souden gaen (den wech haer geoccupeert worden) sijn wech gebleuen, men weet niet waer. Drie gequetsten van alle de voorsz. 31 zijn alleene met een prau aen boort gecomen. De gevangenen zijn tot Atchijn in de logie gaende, onder borchtocht van des Comps. goederen. Hoe het daermede sal gaen, sal den tijdt leeren.

De logie is met een partije goets verbrandt ende een partije hebben de vijanden verouert, waer van de schade alreede bedragende is omtrent f 16000 behaluen voorsz. 102 realen van achten, 44 tajjl goudt, eenighe goude panden, 2 gouden crissen, ende het oude cont. vande logie, welcken den onsen den 7 Mayo snachts inde logie begroeven. Niet wetende hoe het hiermede is, Godt geve dat het te recht mach comen ¹

Door eene Joncke nu jongst tot Jacatra van Malacca gecomen, verstaen wij dat den Coninck van Atchijn met den Coninck van Joor verdragen ende den seluen met alle de Hollanders, die zijn armade tott Atchijn gevangen hadden gebracht, vrije gelaten, ende wederomme met goet convoy naer Joor gesonden soud hebben, omme de stadt wederomme te helpen opbouwen. Dan alsoo dese Hollanders (seggen sij) met een Atchijnse galeye een stuck achterae quamen, gemoeten zij omtrent Malacca een Portugijs scheepien, tweelcke overheerden, settende de gevangenen aen landt. Die van Malacca, dese tijdinge door hun erijgende, sijn wtgevallen, ende hebben het scheepien met alle de Hollanders (daervan 5 int gevecht doott bleven) wedergenomen, ende binnen Malacca tot 15 toe genainghen gebrocht. De Javanen van dese jonck seggen dat zij de

1 Zie hierna bl. 63 onderaan.

Hollanderen selfs gesien ende getelt hebben. Mede dat den principaelen coopman (niet wetende wat voor een man) binnen Malacca doorsteeken is, ende het cadaver 2. 3. daghen, als eenen hont op straet lieten leggen en stincken. Maer van t schip de Hoope wete niet te seggen, Godt geve dat het te recht mach comen. Waere dit schip tot Patane gecomen, t' soude de Compagnie veel duysenden waert geweest zijn, want Heyndrick Janssz. eenen grooteren voorcoop van sijde ende eenen anderen inkoop van goederen gedaen soude hebben, daer hij nu stil most sitten, ende aensien dat d' Engelschen het goet cochten, tot een prijs na haer eygen zin. Hij is oock gedrongen geweest van de Coninginne wederomme gelt op interest te nemen, tot groote disreputatie ende nadeell der Compagnie. D' opgenomen somme is 13.000 realen; het porceleyn is aldaer soo goeden coop geweest dat d' Engelschen, om een hebben gecocht daer dit jaer voor d' onsen alhier twee ende 3 voor gegeuen is, het welck veroorsaecken sal, dat de Chinesen toecomende jaer alsuleken quantiteyt in Patane niet sullen brengen.

Belangende den handell van Sucadana. Het gaet aldaer noch tame-
lijcken toe, dan de diamanten werden hoe langer hoe dierder. Den
onsen hebben tegenwoordelijck aldaer een schoone pertije diamanten
in esse; het was geresolveert (doen Abraham van den Broeck met
de sloepe Enckhuysen in Julius II. van hier na Patana vertrock)
dat ditto sloepe int wederkeeren Sucadane soude aendoen omme de
diamanten te lichten ende naer 't patria te mogen senden, maer zijn
dese resolutie niet naer gecomen, hoewel in den wech was, ende die
seyllagie met minder perijckel dan door de strate van Palingbar (sic)
hadden connen doen. Wy hebben nu van hier ditto sloepe met een
goet cargasoen tott provisie voor de logie derwaerts gesonden. Bij
desen senden wij V. E. eene originale missive van Euert Deyn ¹,
oppercoopman leggende in Sucadane, daer inne sullen de E. Heeren
sien, hoe dat den Engelsen coopman (Cruyfort ² genaempt, aldaer
residerende ende naderhandt tot Bantam overleeden), wt enckele
invidie getracht heeft, doordien als den onsen geen diamanten cost

1 Lees: Deynsz.

2 Lees: Craford.

crijgen, ditto Deyn te vermoorden, daerom een van zijn volck gequetst heeft. Ende dewijlle den haet van desen Cruyfort tot geenem voorderen effect gecomen en is, soo is dit noch weynich, ten aensiene van de moyten ende becommerringhe, oock hinder ende schade, die andere Engelschen (als wesende wat suptijlder dan voorsz. Cruifort) V. E. dienaeren ende de Compagnie behendelijcken aendoen, niet alleen op vrije plaetsen, maer oock ter plaetsen daer de Gecommitteerde der Compagnie door overwinnen ende contractatie, wt cracht vande patente ende commissie der heeren Staten Generael ende zijne Princelijcke Excellentie, tegen hun wel autoriteyt souden mogen gebruycken, hoewel niet gedaen wert.

Nae dat wij op voorraet den teghenwoordighen dus varde geschreven hadden, soo is hier a l'improviso (Godt loff) wel gearriveert namentlijk op den 13en Decembris, het schip de Hoope ¹ comende van Patane, met een cargasoen rouwe sijde costende 75010.7.7 hebbende in Patane gelost het cargasoen van hier derrewaerts gestedineert, als vooren hebbe geseyt, het welcke zeer wel compt omme de sijde naert patria te schepen, ende den handel in Patane ende Siam te accresseren. T is aldaer nu op eenen zeer goeden voet, ende apparent als derrewaerts naer behooren cappitaelen ende volck gefornieert warden, dat men met der tijt van Siam ende Patane op Jappan een zeer treffelijcken handel sal connen doen, ende mede becommen den geheele rijcken Chineesen handel, ende soo veel sijden als men begeert, midts voorcoop met de Chinesen makende sonder gelt te verschyeten, als hun maer connen thoonen datter bij de cas gelt is. Want (segghen de Chineesen) brenghen wij veell sijde, soo ghij geen voorcoop en maect ende dan gheen gelt en hebt, souden wij gedronghen wesen de sijde wederomme in China te brenghen, ofte na uwen appetijt aen V. E. te vercoopen, vermits hier gheen ander coopers zyn. Alsoo de Chineesen in Patane zeer beswaert werden hebben sij langhe gesocht ende gheport, den onsen in Sangora (welck een seer bequame plaetse is liggende 12 mijlen bij noorden Patane) te trecken, wandt daer vrije ende onbeswaert van alle impositie moghen resideeren ende negotieeren, het welcke

1 Zie bl. 61 bovenaan.

mede voor ons zeer wel comende, door dien in Patane vijf per cento moet betaalen, ende noch 850 realen per ijder schip ofte schepen die jaarlijkx laeden; ende daer alle den Chineesen handel niet wel volcomen connen chrijghen, door dien te zeer beswaert ende belast werden, soo is aldaer vanden oppercoopman Heyndrick Jansen ende socius aenden coninck van Ligor, Bordelon, Sangora, ende omliggende quartieren verereghen, dat wij luyden in zijn landt alsulcke huysinghe moghen bouwen, ende dat ter plaetse daer het ons belyeft, omme te negotieren sonder eenighe tolln ofte gerechtigheden te betaalen, off de vreemdelyngen inijvijlickn te trackteeren, off oock nevens den onsen andere Europische natie plaetse ende handel in sijn landt te vergunnen, midts dat men den Coninck hierteghen eenighe jaarlijkxe vereeringhe van Hollantse goederen sal doen; ende hebben voorder bij provisie volck aldaer te resideren ghesonden, hoopende door dit gerijff tott den rijcken Chineessen handel te gheraecken. Die van Patane trachten alle de joncken aen te haelen ende te beletten datter geen joncken in Sangora soudn gaen, daerop voorsz. Coninck mede oogemere is nemende, soeckende niet anders dan occasie op die van Patane, omme daerenteghen dese plaetse selve te mogen attaqueren, soo dat hier tusschen, bij den onsen, oock goede voorsichticheyt moet werden gebruyekt.

Beide dese Croonen staen onder den Coninck van Syam, vande welke zeer gefavoriseert werden; oock heeft den coninc van Ligor het voorsz. den onsen vergost met welgevalle van ditto Coninck van Siam terwijllen hij inde stadt Judea ¹ was

De Hope van Patane comende is wederomme na Joor gegaan omme te soecken ende haelen de thien duysent realen ende voorgemelde goederen die wij vooren hebben geseyt begraeven waeren, maer daer omtrent comende soo verstonden dat de swarten, die de logie dienden, den Coninck dit aengeseyt hebbende, ditto Coninck Jean de Patuan ² voorschreven gelt opgegrauen, ende onder hem ende sijnnen adel verdeelt heeft, gevende ijder swart voor de ontdec-

¹ Ajudhja, waar de vorst van Ligor als leenman van Siam zijn verblijf hield.

² Jang di pertoevan, zijn titel.

kinghe 200 realen van achten. Desen Coninck zijn broeder Ragia Sabrang, van den Coninck van Atchijn gherelasseert ende t'voorsz. verstaen hebbende, heeft (soomen seyt) een opschrijvinge laeten doen onder wien dit gelt verdeelt is ende wat een ijder genooten heeft, met intentie omme de Compagnie daer van wtkeeringe ende restitutie te doen. Dit verstaen hebbende vermits den Coninck mede niet voorhanden was, soo zijn den onsen met het schip gekeert, door dien niet langer conden tardeeren.

Den tijdt vanden E. Heer Gouverneur Generael Pieter Both ge-expireert sijnde, soo is zijn E. in groote twijfelinge (wat doen) geweest, door dien verstaen, den nyeuwen E. heer Gouverneur Reynst, sijnnen verlosser op comende wege is, ende het arrivement noch lange can tardeeren, alsoo zijn E. meede zeer tot vertreeke genegen was. Den heer Gennerael heeft ten besten ooirbaer ende dienst der Compagnie sich soo precijsselijk aen den tijt niet gehouden, maer zijn vertreck ofte blijven tot de coempste vanden heer Reynst in deliberatie ende dispositie vanden raet geleydt. Nae dat hier op in zijn E. absentie gediscorreert was, soo is gestemt, dat den Generael Both den nyeuwen Generael Reynst alhier soude verwachten, omme alsulcke redenen, als de heeren per resolutie sullen sien. Oordeelende dat de plaetse van soo eenen aensienelijken autoriteyt ende gewichtegen ampt n ummermeer vacant behoort te zijn, wandt *plura perficit autoritas quam vires aut etiam consilia.*

Den 25en November Cappitain Appolonius Schott tot Jaccatra de reviere opvaerende met den oppercoopman Hans Meermans omme hun te wassen, soo is ditto Schott ter selver plaetse (daer wij sulckx gewoonlijk waeren te doen) eerst int water gegaen; drye ofte vier slagen geswommen hebbende, begost hij help, help, te roepen, is ondergesoncken, ende (Godt betert) seer deerlijcken verdroncken, niet wetende wat accident hem over gecomen mach wesen. De stroom ginck harder dan ordinaris, vermits int geberchte zeer gereegent hadde, daer door t water mede zeer coudt was. Hij was eerst van sieckte opgestaen; den derden dach hebben het lichaam onbescha-dicht gevonden, ende is door den heer Generael eerlijk begraeven. Zijn E. ende wij alle zijn hieromme wt der maeten droevich geweest.

Wandt ditto Schott saliger was een soo manhaftigen soldaet, ervaeren
persoon ende trouwhertegen liefhebber van V. E. welstandt, als
ymandt in Indien. Daerouwer den E. heer Gouverneur Generael hem
oock een van d' aldertreffelijkxte scharges toegedocht ende oock
toegeseyt hadde, alsoo ditto Schott saliger niet zeer en haecte om
na het vaderlandt te keeren, maer wel om hier eere te begaen . . .